

Justitieutskottets betänkande

1981/82:7

om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar (prop. 1980/81:114 jämte motioner)

Propositionen m. m.

I proposition 1980/81:114 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,
4. lag om ändring i lagen (1976:839) om statens va-nämnd.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 6.

I samband med propositionen behandlar utskottet de med anledning av propositionen väckta motionerna 1980/81:2036 av Christina Rogestam (c) och 1980/81:2037 av Lars Werner m. fl. (vpk).

Konstitutionsutskottet har avgett yttrande i ärendet såvitt gäller frågan huruvida 2 kap. 12 § regeringsformen påkallar annan avgränsning av tillämpningsområdet för säkerhetskontroll än den som har föreslagits i propositionen. Yttrandet (KU 1981/82:2 y) fogas som *bilaga* till detta betänkande.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Säkerhetskontroll enligt denna lag får äga rum, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

2 § Beslut om säkerhetskontroll meddelas av domstolen efter samråd med polismyndigheten och, i brottmål, åklagaren. När fråga om säkerhetskontroll skall prövas före förhandlingen, fattas domstolens beslut av den tillämnade ordföranden vid förhandlingen.

3 § Säkerhetskontroll omfattar åhörare och dem som har kallats att närvara vid förhandlingen. Kontrollen avser dock inte rättens ledamöter och andra som skall närvara vid förhandlingen på grund av utövning av allmän tjänst och inte heller advokater. Domstolen får, om särskilda skäl talar för det, undanta andra personer från kontrollen.

4 § Säkerhetskontroll skall utföras av polisman efter närmare anvisningar av polismyndigheten.

5 § Vid säkerhetskontroll skall vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid brott som avses i 1 § eftersökas. För detta ändamål får kroppsvisitation äga rum. Väskor och andra föremål som medförs till eller påträffas i rättsalen eller lokaler som hör till denna får undersökas.

6 § Den som inte underkastar sig föreskriven säkerhetskontroll skall vägras tillträde till förhandlingen.

Om någon annan än en åhörare vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll, skall detta omedelbart anmälas till domstolen. Domstolen skall då avgöra om den som har vägrat att underkasta sig säkerhetskontroll skall undantas från denna. Får den som vägrar att underkasta sig säkerhetskontroll hämtas till domstolen, om han uteblir, får domstolen förordna att han trots sin vägran skall undergå säkerhetskontroll.

Den som inte tillåter undersökning av väska eller annat föremål skall, om det inte kan anses olämpligt, beredas tillfälle att lämna föremålet till förvaring. Lämnas föremålet till förvaring, får tillträde inte vägras.

7 § Påträffas vid säkerhetskontroll något sådant föremål som avses i 5 § och tas det inte i beslag enligt bestämmelserna i rättegångsbalken, skall den hos

vilken föremålet påträffas uppmanas att lämna det ifrån sig för förvaring. Är innehavaren till ett påträffat föremål okänd, får det omhändertas.

Den som inte efterkommer uppmaningen får avlägsnas från domstolslokalen, om ej annat följer av tredje stycket.

Om någon annan än en åhörare inte efterkommer en uppmaning som avses i första stycket, skall detta omedelbart anmälas till domstolen. Domstolen skall då avgöra om den som har vägrat att lämna föremålet ifrån sig skall få tillträde utan att lämna det ifrån sig. Får den som vägrat att lämna ifrån sig föremålet hämtas till domstolen, om han uteblir, får domstolen förordna att föremålet trots hans vägran skall omhändertas för förvaring.

8 § Föremål som har lämnats till förvaring eller omhändertagits enligt denna lag skall förvaras på betryggande sätt. Om det begärs, skall bevis om att ett föremål har lämnats till förvaring eller omhändertagits utfärdas. Föremålet skall återlämnas till den som har lämnat det till förvaring eller från vilken det omhändertagits när denne lämnar rättssalen eller lokaler som hör till denna.

9 § Kroppsvisitation som är av mera väsentlig omfattning skall verkställas i enskilt rum och om möjligt i vittnes närvaro. Kroppsvisitation av kvinna får verkställas eller bevittnas endast av kvinna, om undersökningen inte sker genom elektrisk metalldetektor.

10 § Domstolens beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

2 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 9 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

9 §¹

Det ankommer på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de föreskrifter som behövs. Han får utvisa den som stör förhandlingen eller på annat sätt uppträder otillbörligt. Han får också begränsa antalet åhörare i rättssalen för att undvika trängsel.

¹Senaste lydelse 1980:262.

1* Riksdagen 1981/82. 7 saml. Nr 7

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Rätten får förbjuda att annan tar upp förhör på fonetisk väg, om det kan antas att upptagningen så besvärar den som hörs att det blir till men för utredningen. Fotografi får inte tas i rättssalen.

Om någon som har utvisats tränger sig in i rättssalen eller om någon i övrigt inte lyder en tillsägelse som har meddelats för att upprätthålla ordningen får rätten förordna att han omedelbart skall tas i häkte och kvarhållas där så länge sammanträdet varar, dock inte längre än tre dagar.

Om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar finns särskilda föreskrifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder**

Häriigenom föreskrivs att 27 § lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*27 §²

Bestämmelserna i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet och ordning vid domstol äger motsvarande tillämpning vid nämnd. Expert som avses i 5 § andra stycket denna lag får närvara vid hyresnämndens överläggning till beslut.

Bestämmelserna i lagen (1981:000) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar får tillämpas vid nämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

¹Lagen omtryckt 1980:97.

²Senaste lydelse 1980:215.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:839) om statens va-nämnd

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1976:839) om statens va-nämnd skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §

Vid nämndens sammanträden och vid besiktning föres protokoll.

Bestämmelserna i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet vid domstol gäller i tillämpliga delar.

Bestämmelserna i 5 kap. rättegångsbalken om offentlighet vid domstol *och i lagen (1981:000) om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar* gäller i tillämpliga delar.

Nämnden är berättigad att för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnad eller annan allmän byggnad, som ej är för tillfället upptagen för sitt huvudsakliga ändamål eller utgöres av gudstjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1981.

Motioner

I motion 1980/81:2036 av Christina Rogestam (c) hemställs beträffande den föreslagna lagen om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar att riksdagen beslutar om följande lydelse av 1 §.

Säkerhetskontroll enligt denna lag får äga rum, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med förhandling vid allmän domstol om ansvar för brott, på vilket kan följa fängelse i mer än ett år, kan komma att förövas brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

I motion 1980/81:2037 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1980/81:114.
2. att riksdagen hemställer att regeringen återkommer med ett nytt lagförslag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

Inledning

Det förekommer att domstolar av säkerhetsskäl kräver att de som beivrar en rättegång underkastar sig kontroll t. ex. i form av kroppsvisitation. Justitieombudsmannen uppmärksammade år 1976 regeringen på att det enligt hans uppfattning inte fanns något lagligt stöd för sådana kontroller. Även riksdagen har uppmärksammat bristen på lagreglering (KU 1975/76:56 s. 33, rskr 414). Mot bakgrund härav uppdrog regeringen åt domstolsverket att utreda frågan om kontroll och säkerhetsåtgärder för att skydda allmän ordning och säkerhet vid domstolsförhandlingar samt att lägga fram förslag till författningsmässig reglering. Domstolsverket redovisade år 1980 uppdraget i promemorian Säkerhetskontroll vid domstolsförhandling. Promemorian har remissbehandlats. Förslaget i den nu aktuella propositionen bygger på promemorian och remissyttrandena över den. Lagrådet har yttrat sig i ärendet och har därvid framfört vissa erinringar vilka har beaktats i propositionsförslaget. En ledamot av lagrådet godtar inte förslaget såvitt gäller tillämpningsområdet för lagstiftningen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar. Enligt förslaget skall säkerhetskontroll få ske om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kommer att begås brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Vid kontrollen skall vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid sådant brott eftersökas. Kontrollen sker i form av kroppsvisitation och

undersökning av väskor m. m. Den omfattar åhörare och andra som skall närvara vid förhandlingen. Undantagna är dock rättens ledamöter, andra som är närvarande på grund av utövningen av allmän tjänst och advokater. Även andra personer kan undantas. Tvångsmässig säkerhetskontroll kan ske av den som får hämtas till domstolen om han uteblir. Annan person som inte underkastar sig säkerhetskontroll skall vägras tillträde till förhandlingen. Det är domstolen som beslutar om säkerhetskontroll medan genomförandet ankommer på polisen. Den föreslagna lagen omfattar alla slags domstolsförhandlingar. Propositionen innehåller också förslag till sådana lagändringar som gör att bestämmelserna om säkerhetskontroll blir tillämpliga vid arrende- och hyresnämnderna och vid statens va-nämnd.

Lagstiftningen har föreslagits träda i kraft den 1 juli 1981.

Allmänt

I propositionen uppger departementschefen att ett kännetecknande drag i de senare årens brottsutveckling är att den grova brottsligheten har ökat. Han tecknar en bild av denna brottslighet och anför härvid att den ofta är organiserad och har internationell anknytning och att den utmärks av höggradig hänsynslöshet och likgiltighet för människors liv. Han säger vidare att stora ekonomiska intressen inte sällan är involverade i detta slag av brottslighet och att de inblandade för det mesta riskerar långa fängelsestraff. Mot bakgrund av vad som nu har redovisats måste man enligt departementschefen allvarligt räkna med risken för att det i samband med vissa domstolsförhandlingar företas våldsaktioner, t. ex. vid fritagningsförsök.

Enligt utskottets mening inger den bild departementschefen tecknat oro och utskottet vill inledningsvis slå fast att det, som departementschefen anger, är angeläget att man genom olika åtgärder försöker minska riskerna för våldshandlingar vid domstolsförhandlingar och bereda åhörare och dem som medverkar i förhandlingen ett tillfredsställande skydd. Detta gäller inte minst mot bakgrund av att det, som departementschefen anför, för ett fritt och demokratiskt samhälle är av grundläggande betydelse att domstolarna kan verka fritt och i möjligaste mån är skyddade mot angrepp som påverkar eller förhindrar det rättsliga förfarandet.

Förslaget i propositionen innebär att en domstol som villkor för allmänhetens tillträde till en förhandling i vissa fall får besluta att kroppsvisitation och undersökning av väskor m. m. skall äga rum. Häri- genom innebär förslaget, som departementschefen och konstitutionsutskottet påpekar, inskränkningar i några av de grundläggande rättigheterna som medborgarna är tillförsäkrade enligt föreskrifterna i 2 kap. regeringsformen. I 11 § i detta kapitel föreskrivs nämligen att domstolsförhandlingar skall vara offentliga och enligt 6 § är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot kroppsvisitation och liknande intrång. Regeringsformen medger dock att dessa rättigheter begränsas. För att så skall få ske uppställs vissa krav.

Aktuell i detta sammanhang är, som konstitutionsutskottet anför, särskilt den i 2 kap. 12 § intagna föreskriften att en rättighetsbegränsning aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Innan man tar ställning till om domstolarna skall ha möjlighet att anordna säkerhetskontroll enligt den föreslagna lagstiftningen måste man enligt utskottets mening, bl. a. med hänsyn till att det gäller inskränkningar i grundlagsskyddade rättigheter, först undersöka om det finns möjlighet att uppnå ett tillfredsställande skydd på annat sätt.

Domstolsverket har undersökt vilka förebyggande åtgärder som kan komma i fråga för att lösa säkerhetsfrågorna vid domstolsförhandlingar och departementschefen redovisar dem i propositionen. Enligt utskottets mening visar den genomgången övertygande att det – som departementschefen anför – är uppenbart att risken för väpnat våld kvarstår om möjligheten inte finns att, vid sidan av bevakning och andra förebyggande åtgärder, anordna särskild kontroll av dem som bevisar vissa rättegångar. Utskottet anser således att möjligheten att föranstalta om säkerhetskontroll inte kan avvaras.

Enligt utskottet är det, bl. a. av rättssäkerhetsskäl, otillfredsställande att det brister i författningsreglering när det gäller förutsättningarna m. m. för att anordna säkerhetskontroll. Utskottet förordar därför att en lag i ämnet införs. Redan i detta sammanhang vill utskottet betona att en lagstiftning om säkerhetskontroll måste utformas och tillämpas restriktivt. Utskottet vill också framhålla att avsikten med en lagreglering inte är att förekomsten av säkerhetskontroller skall öka, utan endast att klarlägga de formella förutsättningarna för sådan kontroll.

Beträffande vissa enskildheter i lagregleringen utvecklar utskottet sina ståndpunkter närmare i det följande.

Tillämpningsområdet för säkerhetskontroll

Enligt 1 § i den föreslagna lagen om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar skall säkerhetskontroll få ske om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Säkerhetskontroll skall sålunda kunna äga rum vid de allmänna domstolarna, dvs. högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna, vid de allmänna förvaltningsdomstolarna, dvs. regeringsrätten, kammarrätterna, länsrätterna och mellankommunala skatterätten, samt vid bostadsdomstolen, krigsrätterna, försäkringsöverdomstolen, försäkringsrätterna, patentbesvärsträtten, marknadsdomstolen och arbetsdomstolen. Propositionen innehåller också förslag till sådana lagändringar som innebär att säkerhetskontroll – under de förutsättningar som nyss har angivits – skall kunna äga rum vid arrende-

nämnderna, hyresnämnderna och statens va-nämnd.

I motionerna framförs den uppfattningen att säkerhetskontroll bara bör få ske i samband med förhandlingar i brottmål. I motion 2036 återopas den tidigare nämnda bestämmelsen i regeringsformen som föreskriver att en begränsning av grundlagsskyddade fri- och rättigheter aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Enligt motionären kan en sådan nödvändighet inte anses föreligga annat än när det gäller vissa brottmål. Liknande synpunkter förs fram i motion 2037. I den motionen anförs också att det inte finns några praktiska skäl som talar för att lagstiftningen skall gälla vid alla slags förhandlingar.

Enligt utskottets mening är det, som lagrådet anför, otvivelaktigt i mål om ansvar för grövre brott som riskerna för våldshandlingar och därmed också behovet av säkerhetskontroller är störst. Utskottet anser dock att man inte kan utesluta att det finns risk för att våldshandlingar begås även vid förhandlingar i andra typer av mål – även om det då inte behöver vara fråga om våldshandlingar som har sin bakgrund i den ofta internationellt inriktade brottslighet som har nämnts tidigare. Som exempel på sådana mål kan i anslutning till vad lagrådet anför nämnas vårdnadsmål i allmänna domstolar och mål om flyttning av barn i länsrätter.

Av formuleringen av 1 § i den föreslagna lagen om säkerhetskontroll framgår att säkerhetskontroll – oavsett vilken typ av mål förhandlingen avser – endast kan komma att äga rum under mycket speciella förutsättningar som endast kan tänkas inträffa i ett mycket begränsat antal fall. Med hänsyn härtill och då, som följer av det sagda, lagstiftningen, som konstitutionsutskottet anför, håller sig inom ramen för de rättighetsbegränsningar som får anses tillåtna enligt regeringsformen anser utskottet att man inte bör avstå från möjligheten att förordna om säkerhetskontroll även i samband med förhandlingar i andra mål eller ärenden än brottmål. Den gränsdragning för lagstiftningens tillämpningsområde som har föreslagits i propositionen får enligt justitieutskottets mening – i linje med vad konstitutionsutskottet anfört – godtas.

I sammanhanget vill utskottet understryka vikten av att det i varje fall noga prövas om man kan uppnå tillräcklig säkerhet genom bevakning och andra förebyggande åtgärder. I de fall så är möjligt får säkerhetskontroll i enlighet med vad som framgår av propositionen inte äga rum.

Beslutande organ m. m.

Enligt 2 § i den föreslagna lagen om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar är det domstolen som, efter samråd med polismyndigheten och i brottmål, åklagaren, fattar beslut om säkerhetskontroll. I motion 2037 hävdas att beslut om säkerhetskontroll endast bör få fattas av politiskt ansvarig instans, lämpligen regeringen.

Enligt utskottets mening måste den domstol där förhandlingen skall äga rum anses vara bäst skickad att avgöra om säkerhetskontroll behövs, inte minst eftersom det som ett led i bedömningen alltid skall ingå vilka möjligheter det, med hänsyn till utformningen av domstolens lokaler, finns att förebygga risken för våldsdåd genom bevakning, avspärning och liknande åtgärder, utan att utnyttja möjligheten enligt den föreslagna lagstiftningen. Även andra praktiska skäl, bl. a. tidsfaktorn, talar i samma riktning. Därtill kommer att det enligt utskottets uppfattning av principiella skäl kan vara av värde att domstolarna har ett självständigt ansvar för beslut av det slag som det här är fråga om. Utskottet godtar således den i propositionen föreslagna regleringen.

Enligt ett uttalande av departementschefen torde beslut om säkerhetskontroll böra avfattas skriftligen och det bör anslås i domstolens lokaler.

I motion 2037 anförs att det inte är tillräckligt att beslut om säkerhetskontroll anslås i domstolens lokaler utan kungörelseförfarandet bör vidgas.

Utskottet vill framhålla att det givetvis är angeläget att beslut om säkerhetskontroll i möjligaste mån fattas och görs offentligt i god tid före förhandlingen. När det gäller den i ärendet hävdade uppfattningen att ett offentliggörande i god tid är av värde från anonymitetssynpunkt vill utskottet framhålla att kontrollen går ut på att forska efter vapen och andra farliga föremål. Som konstitutionsutskottet framhåller är någon granskning av handlingar således inte aktuell och man behöver därför inte befara att den föreslagna lagstiftningen skall leda till ett obehörigt röjande av innehållet i personliga dokument. I sammanhanget vill utskottet också erinra om att den föreslagna regleringen innebär att den som vill bevista en rättegång vid vilken det sker säkerhetskontroll skall – om det inte kan anses olämpligt – beredas tillfälle att lämna till förvaring väskor och andra föremål som han inte vill skall undersökas.

Med hänvisning till vad som nu anförts och då det inte har framkommit något som visar att det finns behov av ett vidare kungörelseförfarande än det som regeringen sålunda har förordat finner utskottet att det inte finns skäl till någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av vad som anförts i motion 2037 i detta hänseende.

Personkretsen

Lagförslaget innebär att säkerhetskontrollen omfattar åhörare och dem som kallats till förhandlingen. Från kontrollen undantas dock rättens ledamöter och andra som skall närvara vid förhandlingen på grund av allmän tjänst och advokater. Vidare får domstolen, om särskilda skäl talar för det, undanta andra personer från kontrollen. Enligt vad departementschefen uttalar kan särskilda skäl till undantag föreligga beträffande sådana personer vilkas ställning liknar de generellt undantagnas.

I motion 2037 riktas invändningar mot denna reglering: att generellt undanta advokater och att medge domstolen att undanta personer vars ställning liknar de generellt undantagnas går enligt motionärerna ut över önskemålet att alla skall behandlas lika inför lagen.

Förslaget i propositionen i denna del innebär att advokater aldrig kommer att underkastas säkerhetskontroll oavsett varför de bevistar en rättegång. Härigenom får advokaterna när det gäller säkerhetskontroll en särställning i förhållande till andra.

Enligt utskottets mening kan det för tillgodoseende av intresset av insyn i domstolsverksamheten vara av värde att det finns en kategori personer som utan särskild omgång kan bevista alla slags rättegångar. Med hänsyn härtill och till uppbyggnaden av det svenska advokatväsendet finner utskottet att förslaget att advokater skall vara generellt undantagna får godtas. I detta sammanhang vill utskottet också erinra om att advokater har en särställning när det gäller möjligheten till kontakter med anhållna, häktade och dem som är intagna i kriminalvårdsanstalt.

Utskottet anser också att domstolarna bör ha möjlighet att besluta om undantag i vissa fall; en annan ordning skulle, med hänsyn bl. a. till att det är fråga om åtgärder av mycket genomgripande slag, kunna leda till orimliga konsekvenser. Utskottet vill i sammanhanget påpeka att även andra personer än de vars ställning liknar de generellt undantagnas kan undantas från kontroll: avgörande för bedömningen skall naturligtvis vara de säkerhetsmässiga aspekterna.

Övrigt

Utskottet vill avslutningsvis framhålla vikten av att domstolarna, även när möjligheten att företa säkerhetskontroll blir lagreglerad, i första hand försöker uppnå säkerhet vid domstolsförhandlingar genom avspärning, bevakning och andra förebyggande åtgärder. Utskottet är dock medvetet om att många domstolslokaler är byggda på ett sådant sätt att det kan vara svårt att i någon större utsträckning vidta förebyggande åtgärder som är effektiva. Enligt utskottets mening är det angeläget att detta uppmärksammas vid ombyggnad och planering av domstolslokaler. I detta sammanhang vill utskottet också erinra om att syftet med den föreslagna lagstiftningen är att öka möjligheterna att förebygga våldsdåd i direkt samband med domstolsförhandlingar. Om det annars uppstår risk för våldshandlingar i lokaler där en domstol är inrymd är lagen inte tillämplig.

Utskottet vill slutligen framhålla att man när det gäller lagstiftning på ett tidigare oreglerat område alltid måste räkna med att tillämpningen av den nya lagstiftningen ger erfarenheter som kan påkalla författningsändringar. Med hänsyn härtill och mot bakgrund inte minst av att förutsättningarna att vidta förebyggande säkerhetsåtgärder skiljer sig mellan olika domstolar är det angeläget att tillämpningen av den nya lagstiftningen följs noga.

Den nya lagstiftningen bör träda i kraft den 1 januari 1982.

Utöver vad som har anförts i det föregående föranleder propositionen eller motionerna inte något uttalande från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på proposition 1980/81:114 och begäran om nytt lagförslag*
att riksdagen avslår motion 1980/81:2037.
2. beträffande *tillämpningsområdet för säkerhetskontroll*
att riksdagen med avslag på motion 1980/81:2036 antar
 - a. 1 § i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar.
 - b. det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder, dock med den ändringen att ikraftträdandet bestäms till den 1 januari 1982.
 - c. det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976:839) om statens va-nämnd, dock med den ändring beträffande ikraftträdandet som anges under b.
3. att riksdagen antar det under moment 2 a nämnda lagförslaget i den mån det inte omfattas av utskottets hemställan där, dock med den ändring beträffande ikraftträdandet som anges under moment 2 b.
4. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken, dock med den ändring beträffande ikraftträdandet som anges under moment 2 b.

Stockholm den 3 november 1981

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s) och Stina Eliasson (c).

Reservation

Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Arne Nygren (s), Lilly Bergander (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s) och Karl-Gustaf Mathsson (s) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Enligt utskottets" och som slutar med "äga rum" bort ha följande lydelse:

I ärendet har det inte kommit fram något som visar att säkerhetskontroll behövs annat än i vissa brottmål. Med hänsyn härtill och till att det här gäller inskränkningar i de rättigheter som medborgarna är tillförsäkrade enligt regeringsformen kan förslaget i propositionen inte godtas såvitt gäller tillämpningsområdet. I stället bör riksdagen hos regeringen begära att förnyade överväganden görs med inriktning på att begränsa säkerhetskontrollen till förhandlingar i mål om grövre brott.

Som framgår av vad som har sagts tidigare avgränsas tillämpningsområdet för säkerhetskontroll också genom föreskriften i 1 § i den föreslagna lagen om säkerhetskontroll, i vilken förutsättningarna för säkerhetskontroll anges.

Enligt lagrummet får säkerhetskontroll äga rum om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas brott som innebär allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom.

Enligt utskottets mening bör förutsättningarna för säkerhetskontroll vara mera preciserade och ge uttryck för ett mera restriktivt tillämpningsområde. Således bör det krävas en större sannolikhet för brott än som har angivits i lagrummet. Utskottet ställer sig också tveksamt till förslaget att en risk för egendomsskador ensam skall kunna föranleda säkerhetskontroll. Utskottet anser således att förnyade överväganden krävs även i denna del.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "detta hänseende" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening kan det riktas invändningar mot en ordning som innebär att så ingripande beslut som det här är fråga om kan komma att fattas av en domare ensam. Över huvud taget är det tveksamt om prövningen bör ankomma på domstolarna och utskottet anser att det finns skäl som talar för en ordning som innebär att en politiskt ansvarig instans fattar besluten eller åtminstone ges möjlighet att påverka dem. Dessa frågor synes inte ha belysts närmare i propositionen och utskottet är inte berett att utan ytterligare underlag ta ställning till i vilken ordning beslut om säkerhetskontroll bör fattas.

Enligt departementschefen torde beslut om säkerhetskontroll böra avfattas skriftligen. Enligt utskottets mening är det ett oavvisligt krav att så sker. Frågan hur beslut om säkerhetskontroll skall offentliggöras är naturligtvis avhängig frågan vem prövningen skall anförtros. Utskottet kan

därför inte nu ta ställning i denna fråga men vill framhålla att man bör söka finna en ordning som innebär att beslut om säkerhetskontroll får en vidare spridning än som förordas i propositionen.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Enligt utskottets" och som slutar med "säkerhetsmässiga aspekterna" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening finns det inget bärande skäl för att generellt undanta advokater från säkerhetskontroll. Det avgörande bör vara varför advokaten bevisar en rättegång. Om han är närvarande vid en rättegång, t. ex. såsom åtalad eller vittne, bör han naturligtvis behandlas som andra åtalade eller vittnen. Ätminstone bör frågan härom övervägas grundligare än som skett under arbetet på det föreliggande förslaget.

Utskottet ifrågasätter vidare värdet av en regel som gör det möjligt att medge undantag från säkerhetskontrollen i vissa fall; strävan bör naturligtvis vara att alla behandlas lika. Enligt utskottets mening bör det i vart fall krävas att förutsättningarna för att medge undantag preciseras i lagtexten.

Även i de avseenden som nu har behandlats kan propositionen således inte godtas utan det fordras ytterligare överväganden.

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 11 med "Övrigt" och som slutar på s. 12 med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser utskottet att förslaget i propositionen är behäftat med sådana brister att det inte kan ligga till grund för lagstiftning. Utskottet finner dock, som tidigare har anförts, att en lagreglering i fråga om säkerhetskontroll bör komma till stånd. Det bör ankomma på regeringen att utforma och förelägga riksdagen ett lagförslag i enlighet med de riktlinjer som utskottet har förordat.

Vad utskottet nu har anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motion 1980/81:2037 i denna del (yrkande 1) och med avslag på motion 1980/81:2036 avslår proposition 1980/81:114 samt med anledning av motion 1980/81:2037 i denna del (yrkande 2) ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en annan utformning av lagstiftning om säkerhetskontroll.

Konstitutionsutskottets yttrande*Bilaga***1981/82:2 y****över proposition 1980/81:114 om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar***Till justitieutskottet*

Justitieutskottet har hemställt om yttrande från konstitutionsutskottet i frågan huruvida 2 kap. 12 § regeringsformen (RF) påkallar annan avgränsning av tillämpningsområdet för säkerhetskontroll än den som föreslagits i proposition 1980/81:114.

I den aktuella propositionen föreslås en lag om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar. Säkerhetskontroll skall enligt den nya lagen få ske, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att brott som innebar allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom kommer att begås i samband med en domstolsförhandling. Kontrollen sker i form av kroppsvisitation och undersökning av vaskor m. m. och omfattar åhörare och andra som skall närvara vid förhandlingen. Undantagna är dock rättens ledamöter, andra som är närvarande på grund av utövning av allmän tjänst och advokater. Även andra personer kan undantas. Det är domstolen som beslutar om säkerhetskontroll medan genomförandet av denna ankommer på polisen. Den nya lagen föreslås omfatta alla slags domstolsförhandlingar. I propositionen uttalas att den torde få sin största betydelse för brottmålsförhandlingar.

Den nya lagstiftningen skulle enligt propositionen ha trätt i kraft den 1 juli 1981.

Med anledning av propositionen väcktes motionerna 1980/81:2036 av Christina Rogestam (c) och 1980/81:2037 av Lars Werner m. fl. (vpk). Den första avser uteslutande frågan om tillämpningsområdet för säkerhetskontroll. Den senare tar upp denna fråga jämte vissa andra. I båda motionerna vänder man sig mot att den föreslagna nya lagen föreslås få tillämplighet för alla slag av domstolsförhandlingar. Tillämpningsområdet bör enligt båda motionerna inskränkas till att avse enbart brottmål. I motion 2036 krävs dessutom att det skall vara fråga om ansvar för brott på vilket kan följa fängelse i mer än ett år.

Propositionens förslag har som bakgrund bl. a. ett riksdagsuttalande våren 1976. Riksdagen antog då som vilande förslag till ändringar i RF som innebar ett förstärkt rättighetsskydd i grundlag. I detta ingick bl. a. ett skydd mot kroppsvisitation. Konstitutionsutskottet (KU 1975/76:56) erinrade om att JO i skrivelse till regeringen i maj 1976 papekat att det inte fanns någon laglig reglering av möjligheterna att företa kontroll för att förebygga brott och för att förhindra att ordning och säkerhet störs i samband med domstolsförhand-

ling. Utskottet forutsatte att regeringen agnade denna och liknande frågor som kunde aktualiseras genom de nya grundlagsreglerna uppmärksamhet och tog de lagstiftningsinitiativ som kunde vara påkallade. Utskottets uttalande godtogs av riksdagen.

Den föreslagna lagstiftningen innebär inskränkning både i skyddet mot kroppsvisitation och liknande intrång enligt 2 kap. 6 § och i domstolsoffentligheten enligt 2 kap. 11 § RF. Inskränkningar i dessa rättigheter är möjliga med stöd av 2 kap. 12 § RF. I detta stadgandes andra stycke görs dock vissa inskränkningar i rätten att begränsa rättighetsskyddet. Aktuellt i detta sammanhang är särskilt kravet på att rättighetsinskränkningar aldrig får gå längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem.

I propositionen länmas en ingående redovisning för vilka andra åtgärder som kan vidtas för att upprätthålla skyddet vid förhandlingar där det finns särskild risk för valdsaktioner (s. 9 f.).

Utskottet ansluter sig till den i propositionen framförda uppfattningen att de åtgärder som kan komma i fråga, t. ex. polisbevakning, särskilda lokaler för s. k. riskförhandlingar m. m., inte kan ge någon fullständig garanti mot valdshandlingar även om dessa åtgärder skulle kunna till fullo utnyttjas. En möjlighet till särskild kontroll vid inpasseringen till rättssalen bör därför enligt utskottets uppfattning finnas.

Syftet med den föreslagna säkerhetskontrollen är att förhindra valdshandlingar i rättssalen och i anslutande lokaler. Utifrån de intressen som utskottet har att bevaka är det viktigt att framhålla att kontrollen skall gå ut på att efterforska vapen och andra farliga föremål. Någon granskning av handlingar är således inte aktuell och man behöver därför inte befara att den föreslagna lagstiftningen skall leda till ett obehörigt röjande av innehållet i personliga dokument.

Beträffande den närmare utformningen av lagen om säkerhetskontroll har utskottet från de synpunkter utskottet har att företråda ingen erinran mot propositionens förslag.

Med det anförda finner utskottet att den föreslagna lagstiftningen håller sig inom ramen för de rättighetsbegränsningar som får anses tillåtna enligt 2 kap. 12 § andra stycket RF.

Stockholm den 23 september 1981

På konstitutionsutskottets vägnar

HILDING JOHANSSON

Narvarande: Hilding Johansson (s), Anders Björck (m), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Per Unckel (m), Yngve Nyquist (s), Sven-Erik Nordin (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Gunnar Björck i Värmdö (m), Kurt Ove Johansson (s), Bengt Kindbom (c), Daniel Tarschys (fp), Kerstin Nilsson (s), Sture Thun (s) och Annika Öhrström (c).